

som Grindsted præget af uformelle arbejdsrammer – til erfaringerne med de store bysygehuse, hvor arbejdsdeling og arbejdsdeling var fuldstændig fastlagte.

Via erindringerne kommer man tæt på det, der dengang var sygeplejearbejde: mødet med sygdom og død, med kønssygdomme, kropsekreter og andre stærke sager. Og man møder den specielle kultur, som disse sygeplejersker blev indsocialiseret i: Der skulle De'ses, også mellem elevkammeraterne, foruden at der var forskrifter for frisure og påklædning og for livet som sådan. Som indgang til uddannelsen krævedes bl.a. en pletfri vandelsattest.

Erindringerne er interessante, fordi de tilsammen danner et stort og mangfoldigt billede af denne første store generation af kvindelige sundhedsarbejdere i Danmark. Der er tale om en generation, hvor begreber som kald og næstekærlighed stadig spillede en central rolle. Generelt er erindringerne præget af distance til hospitalshierarkiet, til stuegang osv., uden at det dog på noget tidspunkt kommer til kollektive opgør. I den sammenhæng er den tidligere diakonissesøster, Rigmor Hoppes erindring interessant. Hun beretter om forsøget på at sekularisere søsterordenen, et forsøg, der ikke lykkes, og som betød hendes udtræden af den.

Erindringerne er indsamlet i et samarbejde mellem Dansk Sygeplejeråds Seniorsammenslutning, Nationalmuseet og Dansk Sygeplejeråd, og er kun en lille del af et større materiale. Der er kun foretaget en let bearbejdning af dem, og de fleste »bærer da også sig selv hjem«. Under alle omstændigheder fremkalder bogen nysgerrighed efter at vide mere. Et ønske, der netop nu bliver opfyldt af Sygeplejerådet, som lige har sendt et første bind af en mere bearbejdet sygeplejehistorie på gaden. Herved synliggør Dansk Syge-

plejeråd en historisk interesse, som også har præget mange andre faglige foreninger og forbund i de senere år. Alt i alt er der tale om et prisværdigt initiativ, der udfylder en blind plet på kvindehistoriens danmarkskort.

Hilda Rømer

Elsebeth Nørgaard Pedersen: *A/S Ballin & Hertz – et firma og dets baggrund*. (1988). 213 s.

Elsebeth Nørgaard Pedersen har givet gode bidrag til lokalhistorien ved beskrivelser af hovedgården Ålegård samt møllerne på Øland, alt sammen i det nordvestlige Jylland. Derudover har hun specialbehandlet ejendommen Schumachers Gård, Bredgade 30 i København. Man gætter nok ikke forkert, når man slutter, at nærværende arbejde har forbindelse med bogen om Schumachers gård, da moderselskabet til Ballin & Hertz i 1965 flyttede ind i dette hus – højesteretssagfører Otto Liebes tidligere ejendom.

Forfatterens forudsætninger for at skrive moderne firmahistorie er ikke så gode, som når det gælder lokalhistorien. Det er karakteristisk, at denne bog er bygget op som hendes foregående bøger med vægten lagt på det topografiske og personalhistoriske. Det er generelt en tvivlsom indgang til firmahistorien, der har en bedre basis i generelle økonomiske og samfundsmæssige forhold samt – ikke mindst – forholdene i den pågældende branche under skiftende konjunkturer og teknologisk udvikling. Men selvfølgelig spiller det personalhistoriske en stor rolle, og det er karakteristisk, at bogens første halvdel, der dækker tiden inden industrialiseringen, er langt den bedste. Her arbejder forfatteren med et kildemateriale, hun kender. Hun skriver et godt dansk og er meget omhyggelig med

baggrundsstoffet. Hun præsenterer således familierne Ballin og Hertz på deres jødiske baggrund, ligesom udviklingen inden for håndværkene garveri og skomageri skitseres.

Så vidt, så godt. Men når det kommer til dette århundrede, går det galt. Kildedækningen er for tynd. Firmaets ret gavende bestyrelsesprotokoller er anvendt som hovedkilde, mens f.eks. Grosserer-Societetets årlige handelsberetning om læderbranchen overhovedet ikke er brugt. Selve firmaet havde sin dramatiske blomstringsperiode fra århundredskiftet, og indtil Max Ballin skød sig i 1921, og læseren af et sådant specialværk turde forvente en solid skildring af disse år. Men fremstillingen når ikke meget videre end til at bygge på eksisterende historieskrivning. F.eks. trækkes der på Søren Mørchs udmærket nuancerede skildring i hans bog om Landmandsbankens krak, men Bankkommissionens beretning er end ikke frekventeret; her står der ellers meget om Ballin & Hertz.

En gang imellem kniber det for Elsebeth Nørgaard Pedersen at lægge en passende afstand til sit objekt; sympatien for firmaet påvirker hendes fremstilling. Det er således betænkeligt, kritikløst at viderebringe en vurdering af Max Ballins motiver til selvmordet på baggrund af en samtidig nekrolog, ligesom det er en frase at skrive, at hans navn »stadig huskes og omtales med respekt«. Forfatterens hjerte banker måske lige lovlig varmt for firmaets ledere gennem tiden, ikke mindst de nulevende. Alex Friedmann bliver af forfatteren gjort til offer for janteloven, ligesom hun forholder sig ukritisk til hans barske forretningsfilosofi. Og hvor mon forfatteren har det synspunkt fra, at »det nuværende skattesystem har gjort det vanskeligt at oprette nye virksomheder og dermed skabe nye arbejdspladser«. Det er i sammenhængen

en politisk, ikke en videnskabelig påstand.

På denne måde slutter bogen, der som nævnt har gode kvaliteter – og sandelig også bringer interessante oplysninger om læder og sko i dette århundrede – på kanten af PR-virksomhed.

Man skal ikke undervurdere erhvervslederens interesse for historiske sammenhænge. Når de læser en nuanceret og kritisk fremstilling af egne og andres gerninger i forretningslivet, vækkes deres fascination for alvor. Og denne fascination er firmahistoriens væsentligste grundlag.

Ib Gejl

Steffen Linvald; *Den nordiske industri-landbrugs- og kunstudstilling i København 1888*. (København, 1988). 126 s.

Den store udstilling i København i 1888 var et mærkeår på mange områder. At det netop blev det år var måske tilfældigt, men på den anden side faldt meget på plads ved det valg. En 100 års mindedag for en betydelig begivenhed i landbruget, 50 året for oprettelsen af Industriforeningen i København foruden en mærkedag i kongehuset.

Det er nu ikke derfor, begivenheden i dag huskes, men snarere fordi, den på mange områder var en virkelig markering af, at en ny tid for alvor var på vej med industrialismens indtog. Hertil kommer selvfølgelig også, at udstillingen var lagt så stort til rette, at den også blev bemærket i udlandet, hvor sådanne kæmpearrangementer netop var på mode.

Alt det gør, at der nok havde været anledning til at markere 100 årsdagen for begivenheden med en bog, der råt og brutalt vurderede hele arrangementets betydning og måske gjorde op med »myten 1888«. Var det andet end en